

รูปแบบการบริหารจัดการมณีสถานเชิงพุทธ MANAGEMENT MODELS OF BUDDHIST MONASTIC SITES

พระมหาเทวีช โชติญาโน¹, พระมหาเอกพันธ์ วรธมมณญ (มะเดื่อ)²,
และพระมหาฉัตรชัย ธมมวรมณี (ทันบาล)³

Phramaha Tawit Chotiyano (Pantadech)¹, Phramaha Ekkapan Warathammany (Maduea)²,
and Phramaha Chatachai Thamwaramethi (Tanbal)³

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์¹, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^{2,3}

Thammasat University¹, Mahachulalongkornrajavidyalaya University^{2,3}

E-mail : maduea.3511@gmail.com²

ได้รับบทความ: 8 กรกฎาคม 2567; แก้ไขบทความ: 28 ธันวาคม 2567; ตอรับตีพิมพ์: 28 ธันวาคม 2567

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจในการบริหารจัดการมณีสถานเชิงพุทธ พัฒนความสัมพันธ์ระหว่างการใช้หลักพุทธธรรมกับการบริหารจัดการ และนำเสนอปัญหา อุปสรรค รวมถึงข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรมในการบริหารมณีสถานเชิงพุทธ การวิจัยดำเนินการโดยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 8 รูป/คน และการแจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง 360 คน ซึ่งได้มาจากการคำนวณตามสูตรของทาโร่ ยามาเน่ จากประชากรในตำบลตอนคา อำเภอกู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

ผลการวิจัยพบว่า ระดับความพึงพอใจในภาพรวมของการบริหารจัดการมณีสถานเชิงพุทธอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.22) โดยเฉพาะด้านการบริหารทรัพยากรกายภาพที่ได้รับค่าเฉลี่ย 4.25 ในส่วนความสัมพันธ์ระหว่างการใช้หลักพุทธธรรมกับการบริหารจัดการ พบว่ามีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง ($R=0.956^{**}$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สำหรับปัญหาและอุปสรรค พบว่าควรจัดพื้นที่ในวัดให้เป็นสัดส่วน เช่น การตั้งกุฏิในที่มืดชื้น อากาศถ่ายเทสะดวก และมีสภาพแวดล้อมที่เงียบสงบ รวมถึงการเพิ่มพื้นที่สีเขียวและแหล่งน้ำเพื่อสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรม

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเน้นย้ำถึงความสำคัญของการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการมณีสถาน โดยมุ่งส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่สงบ ร่มรื่น และเอื้อต่อการปฏิบัติธรรม นอกจากนี้ ควรปลูกฝังจิตสำนึกเรื่องความสะอาดและความรับผิดชอบต่อพื้นที่แก่ผู้ปฏิบัติธรรมและผู้มาเยือน เพื่อสร้างความยั่งยืนในการบริหารจัดการมณีสถานเชิงพุทธอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: รูปแบบการบริหารจัดการ, มณีสถาน, การบริหารเชิงพุทธ

Abstract

The purpose of this thesis is to study the level of satisfaction in the management of Buddhist monasteries, develop the relationship between the application of Buddhist principles and management, and present problems. Obstacles and suggestions related to Buddhist principles in the management of Buddhist monasteries. The research was conducted using a mixed methods research methodology, consisting of in-depth interviews with 8 key informants and distribution of questionnaires to 360 people, which were calculated according to Taro Yamane's formula from the population of Don Kha sub-district, U Thong district, Suphan Buri province.

The results showed that the overall level of satisfaction with the management of Buddhist monasteries was the highest (average 4.22), especially in the field of physical resource management, which received an average of 4.25. It was found that there was a statistically significant positive correlation ($R=0.956^{**}$) at the level of 0.01 for problems and obstacles. It was found that the area in the temple should be arranged in proportion, such as setting up a cubicle in a closed place. The air is well ventilated and the environment is quiet, including the addition of green spaces and water sources to create a suitable atmosphere for Buddhist practice.

The knowledge gained from the research emphasizes the importance of applying Buddhist principles in the management of monasteries. In addition, it should instill a sense of cleanliness and responsibility for the area among practitioners and visitors. To create sustainability in the management of truly Buddhist monasteries.

Keywords: Management Model, Buddhist Monastery, Buddhist Management

บทนำ

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 37 กำหนดหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการบำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี รวมถึงการปกครอง สอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่อาศัยอยู่ในวัด ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม เป็นธุระในการศึกษาอบรมพระธรรมวินัย และส่งเสริมการบำเพ็ญกุศล นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีหน้าที่รักษาความเรียบร้อยของวัด ศึกษาสงเคราะห์ และเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์ วัดมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรม การบำเพ็ญกุศลในชุมชน และสังคม การร่วมมือ และประสานงานในการเผยแผ่ธรรมะระหว่างชุมชน และสังคมเป็นสิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา การส่งเสริมคุณธรรม และการบำเพ็ญกุศลในชุมชน และสังคมเป็นสิ่งสำคัญที่สร้างสรรค์ประโยชน์ทางธรรม และสังคมสูงสุด การบำรุงรักษา จัดการศึกษาของสงฆ์ และวัดเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน มีบทบาทในการส่งเสริม และพัฒนา

สาธารณูปการ มีหน้าที่เผยแผ่พระธรรม เคลื่อนไหวสังคมให้เป็นไปในทางที่เป็นประโยชน์ สร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน และการส่งเสริมคุณธรรมทั้งแบบโลกียะ และโลกุตระ มีบทบาทสำคัญในการสร้างสังคมที่ดี มีความเป็นสิริมงคลอย่างยั่งยืน พระมหาสมณวิมล ปภาโส (อิทธิม) (2561 : 1) ซึ่งนับเป็นส่วนสำคัญที่สุดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น เนื่องด้วยองค์ความรู้ในทางพุทธศาสนาจะมีความแตกต่างจากองค์ความรู้ที่เป็นแนวคิด ทฤษฎีในทางของกระบวนการ เช่น กระบวนการวิจัยของทางโลก องค์ความรู้ในทางพุทธศาสนาจะเป็นลักษณะของการพัฒนาจากภายในสู่ภายนอก ในส่วนของกระบวนการวิจัยของทางโลกจะเป็นลักษณะของการพัฒนาจากภายนอกสู่ภายใน การแจกแบบสอบถามเพื่อหำร้อยละส่วนมาก แล้วจึงนำมาสรุปผล และนำไปสู่การพัฒนาตนเองหรือองค์กรต่อไป

ในปัจจุบัน คณะสงฆ์ภายใต้การกำกับดูแลตามกฎหมายของมหาเถรสมาคม พบปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น ปัญหาการบริหารจัดการวัดที่ขาดความเป็นระเบียบ ขาดความชัดเจนในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการวางผังวัด และระบบ การวางผังวัดไม่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา เช่น การจัดพื้นที่สำหรับที่พักของพระภิกษุ อำนาจความสะดวกในด้านอาหาร และปัจจัยอื่น ๆ ที่สำคัญต่อการศึกษา และปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา จากสภาวะปัญหาดังกล่าวจะเห็นได้ว่า คณะสงฆ์ควรมีการบูรณาการเพื่อจัดทำองค์ความรู้เพื่อการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากพระพุทธศาสนาเน้นหลัก 3 ประการ คือ ปรีชาปฏิบัติ และปฏิเวธ โดยเฉพาะการเป็นผู้นำทางวิญญาณให้แสงสว่างแก่สัตว์ที่ควรบรรลุนิพพาน ดังนั้นการปฏิบัติธรรมเป็นเป้าหมายหลักที่ผู้เฝ้าในการศึกษาควรทำความเข้าใจในหลักของการปฏิบัติให้เข้าใจอย่างแท้จริง สิ่งทีพระพุทธองค์แสดง และบัญญัติให้มนุษย์เดินตาม และแสวงหา คือ มรรค ผล นิพพาน เป็นเป้าหมายหลักของการเข้าสู่กระแสแห่งพระธรรม พระพุทธองค์เน้นการชำระจิตใจให้สะอาดจากความโลภ ความโกรธ และความหลง พระองค์จึงกำหนดอวัจรสำคัญในพระพุทธศาสนาเป็น คันถวัจร และวิปัสสนาวัจร (พระพรชาติ พุทธสโร (ภาคพรหม) (2561 : 1)

จากการสำรวจกรณีตัวอย่าง 2 วัด พบว่าทั้ง 2 วัดไม่มีกำแพงวัดซึ่งเป็นเขตกันที่ชัดเจน ผู้คนสามารถเข้าถึงที่พักของพระภิกษุสงฆ์ได้อย่างง่าย ไม่ได้ถูกวางวัตถุประสงค์ในการสร้างในเบื้องต้น ส่งผลให้การจัดวางผังในส่วนที่พักระหว่างอยู่ในส่วนที่ ประชาชนทั่วไปสามารถสัญจรเข้าออกได้โดยง่าย ขาดความเป็นสัปปายะหรือความเห็นส่วนตัว จากกรณีตัวอย่างที่ 1 ที่พักระหว่างพระภิกษุจะอยู่ติดกับตลาดสด ซึ่งอาจนำมาซึ่งมลพิษทั้งทางเสียงและกลิ่น

การปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักพระพุทธศาสนา การปฏิบัติวิปัสสนาเป็นการปฏิบัติตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร โดยมุ่งเน้นการเจริญสติในสี่ด้าน ได้แก่ กาย เวทนา จิต และธรรม เพื่อพัฒนาปัญญาให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา การปฏิบัตินี้ยึดหลักการภาวนาเป็นแนวทางสำคัญ พร้อมทั้งเน้นการปลุกตนจากหมู่คณะเพื่อเอื้อต่อการฝึกฝนจิตใจ นอกจากนี้ การ

ส่งเสริม สัปปายะทั้ง 7 ซึ่งหมายถึงความเหมาะสมในด้านสถานที่ อาหาร เวลา บุคคล และ สิ่งแวดล้อม เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยสนับสนุนการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาให้ได้ผลดียิ่งขึ้น การปฏิบัติโดยอาศัยความเพียรและความมุ่งมั่นส่วนตัวเป็นหัวใจสำคัญที่จะนำไปสู่ความเจริญงอกงามใน ธรรม และความสำเร็จในวิปัสสนาภาวนา (2565 : 1908) ซึ่งการประพจน์ปฏิบัติล้วนเป็นเรื่องของ จิตใจ การตระหนักถึงสภาวะอารมณ์ที่ผุดผ่าน และกำหนดรู้ตาม ย่อมประพจน์ได้ทุกขณะ ไม่เว้น สถานที่หรือสถานการณ์ใด แต่หากการประพจน์ปฏิบัตินั้น เกิดขึ้นในสถานที่ที่สัปปายะ ย่อมเป็นทาง นำมาสู่ความสงบได้ง่าย ในพระอภิธรรมปฏิภาณกล่าวไว้ว่า ความสบายใจเป็นเหตุใกล้ให้เกิดสมาธิ สัมมาสมาธิเป็นเหตุใกล้ให้เกิดปัญญา

การบริหารจัดการมณีสถานเชิงพุทธในเขตพื้นที่ตำบลดอนคา อำเภอดงหลวง จังหวัด สุพรรณบุรีโดยใช้หลักสัปปายะ 7 ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์แสดงหลักการศึกษาตาม แนวทางพระพุทธศาสนาไว้ในพระไตรปิฎก ว่าหลักสัปปายะ 7 ประกอบด้วย 1. อาวาสสัปปายะ ที่ อยู่สัปปายะ 2. โคจรสัปปายะ ทางสัญจรสัปปายะ 3. ภัตตสัปปายะ การพุดคุยสัปปายะ 4. บุคคลสัปปายะ บุคคลสัปปายะ 5. โภชนสัปปายะ อาหารสัปปายะ 6. อุตุสัปปายะ สภาพอากาศสัปปายะ 7. อิริยาบถสัปปายะ อิริยาบถสัปปายะ โดยการนำหลักพุทธธรรมเข้ามาประยุกต์ใช้เป็นอีกหนึ่งทางเลือก ในการแก้ไขปัญหาการยกระดับหรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธบริษัท

ผู้ศึกษาได้ให้ความสนใจศึกษาการบริหารจัดการมณีสถานเชิงพุทธในพื้นที่ตำบลดอนคา อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อสะท้อนสภาวะของกระบวนการบริหารจัดการใน 4 ด้าน ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) และการประสานงาน (Coordinating) อันเป็นตัวชี้วัดคุณภาพของการบริหารจัดการ ผลการศึกษานี้จะนำไปพัฒนาการดำเนินงานของคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ยิ่งขึ้น พร้อมทั้งรองรับการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรในอนาคต อีกทั้งยังสามารถเป็น แนวทางในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านการบริหารจัดการมณีสถานเชิงพุทธในบริบทที่สอดคล้อง กับสังคมปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจการบริหารจัดการมณีสถานเชิงพุทธ
2. เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างการประยุกต์หลักพุทธธรรมกับการบริหารจัดการมณีสถาน
3. เพื่อเสนอปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการมณีสถาน

วธดำนเนกรวธย

กรวธยคร้งน้ เน่นกรวธยแบบผสนวธย (Mixed Methods Research) กรล่วค้อ กรล่วเช้
ระเบยบวธยเชงคณภพ (Qualitative Research) โดยกรสมภษณผู้ให้ข้อมูลสําคัญ (Key
Informants) และระเบยบวธยเชงปรมณ (Quantitative Research) ม้ชนตอนดำนเนกรวธย ด่งน้

1. ทํกรศกษและทบทวนวรรณกรรมจกรพระตรปฏภษษไทย ฉบับมหจุพล
ลงกรณรชวทยลย เอกสร ตํรภทควมทงวชกร และงนวธยทเกยวข้อง
2. ทํกรอกรแบบกรวธย (research design) ด้แก กรอกรแบบผู้ให้ข้อมูล
(sampling design) กรอกรแบบตัวแปรและครื่องม้อทใช้เนกรเกบรวบรวมข้อมูล
(measurement design) และกรอกรแบบกรวธยเครหษข้อมูล (analytical design)
3. กรตรวจสบคณภพของครื่องม้อทใช้เนกรเกบรวบรวมข้อมูล โดยกร
ทดสบหค้ควมตรง (Validity) และค้ควมเทยง (Reliability) ของครื่องม้อ
4. ทํกรเกบรวบรวมข้อมูล จกรกรสมภษณเชงลค้ผู้ให้ข้อมูลสําคัญ จํนวน 5
กลุ่ม ประกอบด้วย 1. นค้วชกรดำนพระพุทศสน 2. ผู้บทรระดบสูงของสปปยสสถน 3.
ผู้บทรระดบปฏบทธกรของเทศบล 4. พระชชนผู้ม้ส่วนเกยวข้อง รวมผู้ให้ข้อมูลสําคัญจํนวน 8
รูป/คน
5. ทํกรเกบรวบรวมข้อมูลเชงปรมณ โดยกรแจบสบอภม กลุ่มตัวอย่ง
จํนวน 360 คน ตอพระชชนนพ้ทตํบลตอนค อํเออทอง จงหวดสุพรรณบุรีทมรับบทรกร
และอธบยวตุประสงค้เนกรทํวธยคร้งน้เพ้อขอควมร่วมม้อเนกรเกบข้อมูล และอธบยวธยกร
ตอบแบบสบอภมโดยละเอยด
6. ทํกรวธยเครหษข้อมูลโดยใช้ค้ควมถ้ (Frequency) ค้ร้อยละ (Percentage)
ค้เฉลย (Mean) และค้ส่วนเบยงเบนมตรฐน (Standard Deviation) ค้สมประสทธสหมพนธ์
เพยรสัน (Pearson product-moment correlation coefficient) และแปรผลข้อมูล
7. สรूपผลกรวธย และนํเสนอผลกรวธย

ผลกรวธย

จกรกรศกษ กรบทรจทรจทรณณยสถนเชงพุทท พบว

1. ระดบควมพ้งพอกรบทรจทรจทรณณยสถนตามหลักพุทธรธม โดยภพรวมอยู่
เนรระดบมกท้สุด ซ้งม้ค้เฉลย 4.22 เม้อพจรณนเป่นรยดำนสรूपด้ด่งน้ 1. ดำนอวรสปปยะ ท
อยู่ เนรระดบมกท้สุด ซ้งม้ค้เฉลย 4.21 2. ดำนคอรสปปปยะ ทงสญจร เนรระดบมกท้สุด ซ้ง
ม้ค้เฉลย 4.23 3. ดำนภสสปปยะ กรพุทคย เนรระดบมก ซ้งม้ค้เฉลย 4.15 4. ดำนบคคสป
ปปยะ บคค เนรระดบมกท้สุด ซ้งม้ค้เฉลย 4.29 5. ดำนภชนสปปปยะ อหกร เนรระดบมก
ท้สุด ซ้งม้ค้เฉลย 4.26 6. ดำนอตุสปปปยะ สภพอกรท เนรระดบมก ซ้งม้ค้เฉลย 4.20 7. ดำน
อธรยภลสปปปยะ อธรยภล เนรระดบมก ซ้งม้ค้เฉลย 4.17

ระดบควมพ้งพอกรบทรทรรพกรกรยภพ โดยภพรวมอยู่เนรระดบมกท้สุด ซ้งม้
ค้เฉลย 4.25 เม้อพจรณนเป่นรยดำนสรूपด้ด่งน้ 1. ดำนบคคกร (People) เนรระดบมกท้สุด

ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 4.22 2. ด้านงาน (Process) อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 4.27 3. ด้านอาคาร (Place) อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 4.25

ระดับความพึงพอใจการบริหารจัดการมณีสถาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 4.25 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้ 1. ด้านการวางแผน (Planning) อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 4.21 2. ด้านการจัดองค์การ (Organizing) อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 4.29 3. ด้านการบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 4.25 4. ด้านการประสานงาน (Coordinating) อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 4.25 5. ด้านการควบคุม (Controlling) อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 4.22

2. ความสัมพันธ์ระหว่างการประยุกต์หลักพุทธธรรมกับการบริหารจัดการมณีสถาน พบว่า โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง ($R=0.956^{**}$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 กล่าวคือ เมื่อมณีสถานมีการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพิ่มขึ้น การบริหารจัดการมณีสถานก็เพิ่มขึ้น

3. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการมณีสถานเชิงพุทธ พบว่า มีข้อเสนอแนะสำคัญในการบริหารจัดการ เช่น การจัดพื้นที่เขตวัดให้ชัดเจน การสร้างแนวกำแพงเพื่อความปลอดภัยและความเป็นระเบียบ การปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรม เช่น ภูมิที่เงียบสงบและมีอากาศถ่ายเท การจัดการความสะอาดในช่วงงานเทศกาล การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐ และการใช้สื่อออนไลน์เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรม

ผลการศึกษานี้สร้างองค์ความรู้ใหม่ในเชิงบูรณาการระหว่างหลักพุทธธรรมกับการบริหารจัดการ โดยชี้ให้เห็นว่า การบริหารจัดการที่คำนึงถึงสัปปายะทั้ง 7 ประการ สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตและจิตวิญญาณของผู้ปฏิบัติธรรมและชุมชน โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเป็นแนวทางหลัก ซึ่งสามารถต่อยอดสู่การพัฒนาแบบการบริหารจัดการสถานที่ปฏิบัติธรรมอื่น ๆ ในอนาคต และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านการจัดการที่ยั่งยืนและสมดุล

อภิปรายผลการวิจัย

1 อภิปรายผลการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการมณีสถาน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการมณีสถานพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.25$ S.D. = 0.47) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้ 1. ด้านการจัดองค์การ (Organizing) อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.29$ S.D. = 0.45) 2. ด้านการบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.25$ S.D. = 0.49) 3. ด้านการประสานงาน (Coordinating) อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.25$ S.D. = 0.47) 4. ด้านการควบคุม (Controlling) อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.22$ S.D. = 0.43) 5. ด้านการวางแผน (Planning) อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.21$ S.D. = 0.49)

อภิปรายได้ว่ การบริหารจัดการมณีสถาน ได้มีการบริหารจัดการอันดีอยู่เสมอ และมีแนวโน้มนว่สามารถจะการบริหารจัดการมณีสถานดังกล่าวให้มากขึ้นได้ โดยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสังฆรักษ์วุฒิพงษ์ วุฑฒิวโส (2561 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดในประเทศไทยเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน” ผลการวิจัยพบว่า 1) วัดที่มีการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธจะนำเสนอเนื้อหาให้นักท่องเที่ยวที่ประกอบด้วย ศิลปะ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ประเพณี ความเชื่อหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติโดยพัฒนาแหล่งเรียนรู้บนพื้นฐานที่ต้อการให้นักท่องเที่ยวเกิดกระบวนการเรียนรู้ คือ เกิดจากการรับรู้ และการคิด, เกิดจากการปฏิบัติ, การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข และเรียนรู้ให้เข้าถึง เพื่อรู้จักตนเองอย่างแท้จริง 2) วัดแต่ละวัดจะมีการจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในลักษณะที่คล้ายๆ กันคือ เรื่องห้องน้ำ ที่พัก อาหาร ลานจอดรถ ฯลฯ 3) การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของวัด ชุมชน ภาครัฐ และเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในด้านต่างๆ น้อยมาก อีกทั้งวัดยังขาดบุคลากรที่ชำนาญด้านภาษา และงบประมาณยังคงเป็นข้อจำกัดประการสำคัญในการพัฒนาวัด จากผลการวิจัย สามารถสรุปแนวทางการพัฒนาวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน มีองค์ประกอบหลัก คือ กระบวนการบริหารจัดการ, เหมาะสมกาลเทศะ, แหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยวอาเซียน

2. อภิปรายผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการประยุกต์หลักพุทธธรรมกับการบริหารจัดการมณีสถาน

การประยุกต์หลักพุทธธรรม โดยภาพรวม กับการบริหารจัดการมณีสถาน โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก ($R = 0.956^{**}$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 กล่าวคือ เมื่อมีการบริหารงานตามหลักสัปปายะ 7 เพิ่มขึ้น การบริหารจัดการมณีสถานก็เพิ่มขึ้น

อภิปรายได้ว่ วัดได้มีการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงาน เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายพันธกิจและนโยบายการพัฒนามณีสถาน ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการ ให้เกิดการวางแผน การจัดองค์กร การบังคับบัญชาสั่งการ การประสานงาน การควบคุม การความระลึถึงกัน มีความรักความเมตตาต่อกัน มีความสามัคคีกัน เกิดความร่วมมือที่ดีในการทำงาน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือกันและมีแนวโน้มนว่การบริหารตามหลักพุทธธรรมจะสามารถพัฒนาการบริหารจัดการมณีสถานให้เพิ่มขึ้นได้ ซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในภาพรวมว่า จุดเริ่มต้นของการทำงานคือการวางแผน การวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของวัดเพื่อทำความเข้าใจถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ช่วยให้สามารถกำหนดทิศทางและแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมได้ การวางวิสัยทัศน์เป็นแนวทางในการดำเนินงานและเป็นเครื่องมือในการสื่อสารกับชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง บทบาทของผู้นำ ผู้นำควรมองให้กว้างและมองให้ไกล ผู้นำต้องสามารถชี้แนะได้ แม้ไม่ต้องทำเป็นทุกอย่างแต่ต้องมีความช่างสังเกตและรู้จักเลือกบุคคลที่เหมาะสมในการมอบหมายงาน การจัดตั้งคณะกรรมการที่มีความรู้และความสามารถในด้านต่าง ๆ เป็นสิ่งสำคัญ คณะกรรมการควรประกอบด้วยบุคคลที่มีประสบการณ์และความรู้เฉพาะทาง เช่น คณะกรรมการด้านการเงิน ด้านการศึกษา และด้านกิจกรรมทางศาสนา โครงสร้างและวินัยในพระสงฆ์ พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ในพระวินัยว่ ภิกษุต้องแสดงความเคารพกันตามลำดับอาวุโส ผู้

ที่อยู่ใกล้พระธรรมคำสอนมานานกว่าสามารถชี้แนะและสั่งสอนผู้ที่มาทีหลังได้ เพื่อป้องกันการถือวรรณะและยศถาบรรดาศักดิ์ โดยเจ้าอาวาสต้องมีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา และต้องมีการฝึกอบรมและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการฝึกพระภิกษุสามเณรในการบรรยายธรรม อาจจัดให้มีการเทศนาในช่วงทุกวันพระ การกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบ ต้องกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละตำแหน่งไว้อย่างชัดเจน ให้ข้อมูลและคำสั่งอย่างชัดเจน เปิดโอกาสให้ผู้ได้บังคับบัญชาสอบถามหรือแสดงความคิดเห็นได้ และมอบหมายงานให้กับบุคคลที่มีความสามารถ ความเชี่ยวชาญในด้านนั้น ๆ การสื่อสารและการประชุม

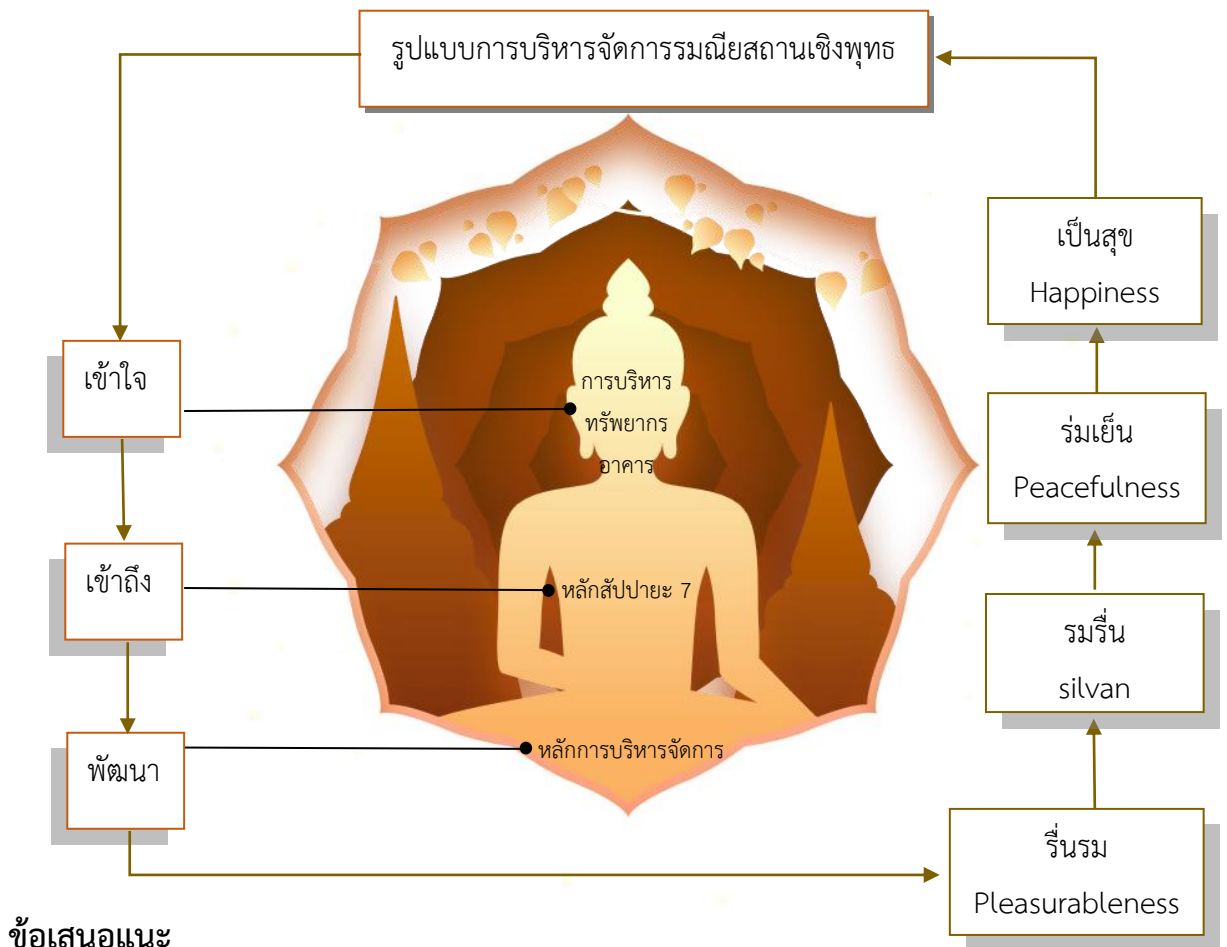
3. อภิปรายผลปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการรมณีสถานเชิงพุทธ

การบริหารจัดการรมณีสถานเชิงพุทธมีความท้าทายในการสร้างความสมดุลระหว่างการปฏิบัติธรรมและการดูแลพื้นที่ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย โดยปัญหาหลักที่พบคือการจัดสรรพื้นที่ในวัดที่ยังขาดการแบ่งเขตที่ชัดเจน ซึ่งอาจส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ราบรื่น นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดในด้านการดูแลสิ่งแวดล้อมและความสะอาด โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลที่มีผู้คนจำนวนมากเข้ามาเยี่ยมชม การขาดการวางแผนและการมีส่วนร่วมจากชุมชนทำให้การจัดการสิ่งเหล่านี้เป็นไปได้ยาก การขาดการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการประชาสัมพันธ์และการเชื่อมโยงกับผู้ติดตามผ่านสื่อออนไลน์ก็เป็นอีกหนึ่งอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การเผยแพร่กิจกรรมและข่าวสารไม่ทั่วถึง

เพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาดังกล่าว การจัดการพื้นที่ในวัดควรแบ่งเขตให้ชัดเจน โดยเฉพาะการสร้างแนวกำแพงที่มีประสิทธิภาพเพื่อความปลอดภัยและระเบียบเรียบร้อย นอกจากนี้ การส่งเสริมจิตสำนึกด้านความสะอาดในหมู่พระสงฆ์และผู้มาเยือนจะช่วยยกระดับความสงบและสะอาดในวัด โดยควรมีการจัดระบบการดูแลความสะอาดในช่วงกิจกรรมสำคัญอย่างเข้มงวด การเพิ่มความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐและองค์กรในชุมชนจะช่วยเสริมสร้างทรัพยากรและการสนับสนุนที่จำเป็นในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนการใช้สื่อออนไลน์เพื่อการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดจะช่วยให้สามารถเข้าถึงผู้คนได้อย่างรวดเร็วและทั่วถึง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนและช่วยยกระดับการบริหารจัดการได้อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ผลจากการวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการรมณีสถานเชิงพุทธ” ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังนี้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการมณีสถานเชิงพุทธ” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังนี้

1) สนับสนุนส่งเสริมให้มีการวางแผนจัดระเบียบสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม การกำหนดระเบียบในการวางผังมณีสถาน เพื่อการปรับปรุงและแก้ไขให้เกิดการพัฒนาความเป็นระเบียบแบบแผนตามหลักพุทธธรรม

2) สนับสนุนส่งเสริมด้านการประชาสัมพันธ์ทางวาจา และลายลักษณ์อักษร เมื่อมีการดำเนินงานหรือกิจกรรม เพื่อการสื่อสารความเข้าใจตรงกันระหว่างมณีสถานและประชาชนภายในพื้นที่

3) สนับสนุนส่งเสริมให้มีการเชื่อมโยงกับโครงการทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์เพื่อความร่วมมือที่ดีระหว่างมณีสถานกับเครือข่ายประชาชนภายในพื้นที่

4) สนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนได้ตระหนักเข้าใจถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการบริหารงานทุกขั้นตอน ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อระดับความรวดเร็วในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการมณีสถานเชิงพุทธ” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการดังนี้

- 1) ควรจัดให้มีการสำรวจระดับความเข้าใจของการวางแผนจัดระเบียบสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้เป็นระเบียบ เรียบร้อยสวยงาม การกำหนดระเบียบในการวางผังมณีสถาน เพื่อการปรับปรุงและแก้ไขให้เกิดการพัฒนาความเป็นระเบียบแบบแผนตามหลักพุทธธรรม
- 2) ควรจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ทางวาจา และลายลักษณ์อักษร เมื่อมีการดำเนินงานหรือกิจกรรม เพื่อการสื่อสารความเข้าใจตรงกันระหว่างมณีสถานและประชาชนภายในพื้นที่
- 3) ควรจัดให้มีกิจกรรมซึ่งเชื่อมโยงกับโครงการทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์เพื่อความร่วมมือที่ดีระหว่างมณีสถานกับเครือข่ายประชาชนภายในพื้นที่
- 4) ควรจัดให้มีการอบรมให้ความรู้ประชาชนได้ตระหนักเข้าใจถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการบริหารงานทุกขั้นตอน ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อระดับความรวดเร็วในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการมณีสถานเชิงพุทธ” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

- 1) ควรทำการศึกษาเกี่ยวกับการเพิ่มเติมหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการมณีสถาน เช่น อิทธิบาท 4 สังคหัตถ์ 4 วิหารธรรม หรือสามัคคีธรรม เพื่อให้สามารถมีแนวทางในการนำหลักธรรมมาใช้สร้างเสริมการบริหารจัดการมณีสถานเพิ่มขึ้น
- 2) ควรทำการศึกษาปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการมณีสถานเชิงพุทธ
- 3) ควรทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการมณีสถานเชิงพุทธ เพื่อหาสาเหตุว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการมณีสถาน
- 4) ควรทำการศึกษาวิจัยผลสัมฤทธิ์หลังจากมีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้กับการบริหารจัดการมณีสถาน

เอกสารอ้างอิง

- พระมหาสมณวิไล ปภาโส (อิหนิม). (2561). *การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในเขตกรุงเทพมหานคร ตามหลักสัปปายะ 7*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา]. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรชาติ พุทธสโร (ภาคพรม). (2561). *การศึกษาหลักสัปปายะที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรม ของสำนักปฏิบัติธรรมในเขตจังหวัดสุรินทร์*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูปลัดสัมพิพัฒน์ธรรมจารย์ พระมหาชิต โต้งกระโทก และวิโรจน์ คุ่มครอง.(2565). การส่งเสริมความสำเร็จในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักสัปปายะ. *วารสารศิลปการ* *จัดการ*, 6(4). 1908 – 1922.

พระเตวช ฆอติญาน. การประกฤกต์หลักพุทธธรรมเพือการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาล
เมืองสุพรรณบุรี จังหัดสุพรรณบุรี. สารนิพนธ์พุทธศตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศตรสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). อายุยืนอย่งมีคุณค่า. กรุงเทพฯ : ธรรมสภาและสถาบันสื่อธรรม.
พระครูสังฆรักษ์วุฒิพงษ์ วุฑฒิวโส และคณะ. “การพัฒนาวัดในประเทศไทยเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ
เพือส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน”. วารสารสันติศึกษาปริทรศน มจร, 6 (4). 1593-
1594.

